

Riksrådsforhandlingene IV

Taler

Jacob Stenersen Worm-Müller

Dato

12 mai 1941

Sted

London Radio

- 1 Det var nå gått langt over 2 måneder siden de mørke junidager, men fremdeles var ikke Stortinget innkalt. Plutselig, kl. 1 lørdag den 7. september, underrettet Delbrügge Presidentskapet at forhandlingene skulle gjenopptas kl. 5 samme dag. Det kom som et lynslag. I alminnelighet er folk ikke beredt på å bli innkalt
- 5 til forhandlinger med så kort varsel en lørdag ettermiddag, så den tyske framgangsmåte var i hvert fall ekstraordinær. Senere var det meget lett å forklare den usedvanlige dato. Det var ikke en alminnelig lørdag, det var den svarte lørdag da "blitzkrigen" begynte mot London. Liksom i juni valte tyskerne å framsette sitt ultimatum i samme øyeblikk de forsøkte å rette dødsstøtet mot sin
- 10 erkefiende. Ved et ustanselig luftbombardement ville de på samme tid knuse Englands motstandsånd og tvinge det norske folk til fullstendig overgivelse. Det lyktes å samle Presidentskapet til et møte kl. 5, og her viste det seg at tyskerne ikke bare fastholdt kravet på avsettelsen av konge og regjering, men også var gått fra alle sine løfter i juni. Hitler hadde etter fornyet gransking, det vil i
- 15 virkeligheten si etter samtalen med forræderen Quisling, funnet kravene påkrevd og forlangte nå at Riksrådet ble et konsentrasjonsministerium med allsidig representasjon og som han kunne stole på. Derfor måtte avtalen undergå følgende forandringer:
- 20 1. Reichskommissar Terboven skulle bli i Norge og ikke, som lovt, trekkes tilbake.
2. Quislings opphold i Tyskland med særskilt oppdrag bortfalt.
- 25 3. Overgivelsen av Stortingsbygningen med flaggseremonien var ikke lenger et spørsmål om symbol, men et husspørsmål.
4. I stedet for ett medlem av Nasjonal Samling skulle det nå være tre. De to nye medlemmer skulle være den ukjente sakfører Dahl fra Skien og Gulbrand

Lunde. Mogens' gruppe ble nå helt sjaltet ut. Det var ikke lenger tale om at tysk administrasjon skulle trekkes tilbake.

35 Tyskerne hadde altså nå ikke bare brutt ethvert løfte de hadde gitt, men også den uttrykkelige forutsetning som helt fra juni av hadde dannet basis for forhandlingene, at det fra tysk side i klar skriftlig form ble gitt tilsagn som tilsikret Riksrådet en selvstendig stilling som virkelig leder av landets indre styre. Brast denne forutsetning, eksisterte det ikke noen mulighet for at Stortinget ville gå med på vedtaket. Men istedenfor en bestemt garanti fra Hitler, hvis verdi 40 selvfølgelig var null, som alle Hitlers pakter og garantier, forelå det bare vake uttalelser fra en underordnet, herr Delbrügge, som alt var desavuert og like etter ble etterfulgt av ministerialrat Müller. Herr Delbrügge uttalte som sin oppfatning osv., han kunne ikke tenke seg annet, han var fremdeles oppmerksom på, han trodde - i disse svevende uttalelser lå garantien. På ett 45 punkt uttrykte han seg derimot meget bestemt. Han tvilte nemlig ikke på at med Jonas Lie som politiminister ville samarbeidet bli så godt at man fra tysk side ville avstå fra direkte inngrep.

Avslo Stortinget dette, ville tyskerne sette i verk det annet alternativ; et tysk 50 kommissarstyre, eller det tredje alternativ, en regjering av nordmenn. "Dere aner ikke hva et kommissarstyre vil si," sa Delbrügge, "de vil kaste seg over dere som ville tyre". Det er som bekjent av sine egne man skal ha det.

Det var nå helt på det rene for kamplinjens menn at tyskerne kun brukte 55 forhandlingene for å kompromittere Stortinget og demokratiet og at quislingregjeringen allerede var avtalt. Det var derfor svik og bedrag når Delbrügge sa at både Hitler og Terboven ønsket det første alternativ, og det er et nytt uttrykk for Terbovens gjennomførte løgnaktighet når han i sin store tale sa at Nasjonal Samling med en disiplin som kunne tjene som eksempel var blitt 60 stående med geværet ved fot under forhandlingene for å lette den store masse av folket veien til nye erkjennelser. Dette er, som dere vet, i enhver henseende usant. Quisling og hans folk blandet seg ustanselig opp i forhandlingene. De stod ikke med geværet ved fot, men ropte ustanselig "i gevær" mot sine egne landsmenn, mot fienden derimot inntok major Quisling, den tidligere 65 forsvarsminister, en ganske annen stilling: Da det virkelig gjaldt å forsvare landet var det ham som ble "Ridderen av det brukne gevær".

Avgjørelsens stund var nå kommet. Delbrügge forlangte at stortingsgruppene

70 holdt voteringer som gav 2/3 flertall for de tyske krav før Stortinget trådte sammen for å avsette konge og regjering. Atter løi Terboven, når han sa at stortingsbeslutningen skulle gjøres ut fra konstitusjonell nødrett og derfor ikke trengte 2/3 flertall, som han falskelig påstod at den hadde fått. Dere skal alle vite at det var tyskerne som krevde grunnlovsmessig flertall.

75

Som sedvanlig ble alle nervekrigens metoder satt i gang. Nå hastet allting plutselig. Alt skulle forseres i en fart. Lørdag aften skulle Stortingets Presidentskap innkalle Stortingets medlemmer til gruppemøter i Oslo mandag morgen. Til det svarte Presidentskapet at det ikke lot seg gjøre og foreslo fredag -
80 i virkeligheten kom ikke representantene fra Nord-Norge før torsdag - men tyskerne avsto det. Da imidlertid Presidentskapet insisterte på en utsettelse, gikk tyskerne aller nådigst med på tirsdag, som ytterste frist. Lenger ville de ikke strekke seg, da Terboven allerede onsdag morgen skulle fly til Hitler med resultatet.

85

Fra tirsdag den 10. til onsdag den 18. september fant disse forhandlinger sted. Der var intet stortingsmøte. De forskjellige partier møtte i sine egne forsamlingslokaler.

90 Som medlem av Venstres styre hadde jeg rett til å være til stede og til å ta del i debatten. Det er de eiendommeligste forhandlinger jeg noensinne har vært vitne til. Det gjaldt de viktigste avgjørelser i vår nyere historie. Alt var formløst, foreløpig og forbausende uforberedt. Bare Presidentskapet og enkelte andre politikere og formannen for det nye riksråd visste virkelig hva som foregikk.

95

Taktikken var som før å drive alt igjennom med et kup samtidig som luftangrepene økte over London og alle overdrivelser og løgner fra det såkalte Norske Telegrambyrå gjennom pressen veltet over oss.

100 For det første skulle alt foregå i en fart. For eksempel tirsdag den 10. september begynte møtet kl. 11 og måtte være slutt kl. 2. I løpet av den tid skulle gruppens fører redegjøre i detalj for alt som var hendt fra den 13. juni og alle foreliggende dokumenter som de aller fleste slett ikke kjente noe til. Deretter skulle diskusjonen følge og så voteringer over fire spørsmål.

105

For det annet forelå praktisk talt intet skriftlig. Delbrüggjes redegjørelse fikk ikke engang partistyrene lov til å lese igjennom. Man voterte over forslag som oftest

110 bare ble opplest muntlig og hvor det kom an på en hårfin formulering. Det
viktige punkt 2, om Kongens suspansjon, forelå således ikke ferdigredigert da
man voterte over det, og følgen var at en rekke stortingsmenn stemte for ting de
absolutt ikke ville og derfor protesterte etterpå.

115 For det tredje kom partiene aldri i forbindelse med hverandre. En henstilling om
at hele Stortinget ble samlet i privat møte som i 1905 ble ikke imøtekommet. Da
ville resultatet sikkert blitt enda bedre.

120 Forat man skal forstå hva som foregikk og bedømme Stortingets holdning, må
man ikke glemme at alle voteringer var foreløpige under den definitive
forutsetning at man fikk et tilfredsstillende, skriftlig tilsagn om Riksrådets
myndighet i form av en brevveksling mellom Administrasjonsrådets formann
Christensen og Reichskommissar.

Kilde

125 Til Norge - Taler og artikler gjennom krigsårene 1939-1945. Oslo, 1946.

Emner

Krig, Norsk historie, Radiotale, Redegjørelse

URI

130 <https://www.virksommeord.no/tale/riksradsforhandlingene-iv>

135

140

145